

UNIwersytet Warszawski		
Wpłynęło do Kanc. Ogóln.	data	zł.
Wpłynęło do Jedn. Org.	02 10 2020 data	symbol
Znak		

prof. dr hab. Alicja Kacprzak
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja pracy doktorskiej pani mgr Alicji Jaworskiej, pod tytułem
„Les événements socio-politiques dans les quotidiens *Le Figaro* et *Le Monde*
selon la méthode de l'École Française d'analyse du discours”**

Praca doktorska pani mgr Alicji Jaworskiej wpisuje się w szeroki nurt badań nad dyskursem, opierając się w warstwie metodologicznej na modelach badawczych wypracowanych przez francuską szkołę analizy dyskursu. Taki wybór wydaje się jak najbardziej uprawniony wobec określonego celu pracy, którym jest ukazanie w jaki sposób zbiorowy uczestnik dyskursu partycypuje w tworzeniu jego znaczenia. Za obiekt analiz służą Doktorantce trzy ważne francuskie wydarzenia społeczno-polityczne z ostatnich lat, a mianowicie manifestacje towarzyszące uchwalaniu prawa do małżeństw jedнопłciowych z roku 2012, ruch „bonnets rouges” z roku 2013 oraz demonstracje „gilets jaunes”, które pojawiły się w roku 2018. Na korpus tego badania złożyły się teksty poświęcone w odpowiednim czasie tym właśnie wydarzeniom, w tym 48 fragmentów artykułów prasowych pochodzących z dwóch ideologicznie oddalonych tytułów prasowych, *Le Monde* i *Le Figaro*, a dodatkowo także dwa wpisy z Facebooka i jeden Tweet.

Rozprawa liczy łącznie 171 stron, na co składa się około 150 stron właściwego tekstu, a pozostałe zajmują bibliografia, sitografia i streszczenia w trzech językach. Układ pracy jest logiczny: jej pierwsza część daje teoretyczne podwaliny do analizy materiału, która jest szczegółowo prezentowana i omawiana w części drugiej.

W części teoretycznej Doktorantka zamieszcza interesujący szkic historii badań nad dyskursem, a następnie uściśla samo pojęcie dyskursu oraz rodzaju jaki stanowi. Przedstawione są tu też jednostki analizy dyskursu i jego typologia, a wreszcie kwestie dotyczące kontekstu i uczestników komunikacji. Rozważania te prowadzą do podkreślenia heterogeniczności dyskursu oraz do uwypuklenia wagi zjawiska interdyskursu. W dalszej kolejności, szczególną uwagę zwrócono na dyskurs prasowy (w tym również w wersji elektronicznej), jego charakter polifoniczny oraz jego inne cechy specyficzne.

Zgodnie z tematyką rozprawy, zdefiniowane zostaje również kluczowe dla niej pojęcie wydarzenia medialnego, czyli pewnego faktu, którego ostateczne znaczenie jest konstruowane w ramach dyskursu, poprzez różnorakie wypowiedzi publiczne na jego temat. Kluczowe znaczenie mają w takim przypadku sformułowania (*formules*) użyte dla jego określania, które w sposób znaczący wpływają następnie na kształtowaniu sposobu, w jaki dany fakt jest ogólnie percypowany.

Sposób w jaki owe *formules* odnoszące się do samych wydarzeń oraz do jego uczestników są używane w dyskursie stanowi więc fundament prowadzonego badania przez p. mgr Alicję Jaworską. Badając modyfikacje, którym te sformułowania podlegają w ramach dyskursu, Doktorantka rysuje ich profil dyskursywny w

kolejnych częściach rozprawy (6, 7 i 8). Ów opis, jakkolwiek dotyczy trzech różnych wydarzeń, zawsze przebiega wg tego samego schematu, co niewątpliwie pozwala na zachowanie jednorodności badania, która z kolei daje asumpt do syntezy uzyskanych wyników i ich uogólnienia na gruncie analizy dyskursywnej.

Pierwszy z wymienionych wyżej rozdziałów poświęcony jest badaniu wydarzenia nazywanego przez cztery konkurencyjne formuły: „mariage pour tous”, „mariage homosexuel”, „mariage gay” i „mariage entre les personnes de même sexe”, których wydźwięk jest w sposób oczywisty niejednakowy. Jak słusznie zauważa Doktorantka, to pierwsza z tych formuł, „mariage pour tous” stała się głównym zarzewiem polemiki wokół kwestii małżeństw jedнопłciowych, która zostaje w tej części rozprawy opisana i zilustrowana kolejnymi fragmentami medialnych wypowiedzi. Pani mgr Jaworska ukazuje więc najpierw moment pojawienia się tej formuły i finezyjnie analizuje jej znaczenie, a następnie skupia się na możliwych skojarzeniach z innymi faktami zapisanymi w pamięci zbiorowej, które może ona przywoływać. Szczególnie interesująco i dogłębnie omówiono tu obraz uczestników wydarzenia, wykazując dobitnie różnice ich punktów widzenia. Uwidaczniają się one choćby w nagłówkach artykułów, które zawierają jedną z wymienionych wyżej formuł, zgodnie z ideologicznym ukierunkowaniem dziennika. Przeprowadzona analiza tytułów z *Le Monde* i *Le Figaro* daje odpowiedź jakie formuły preferowane są przez oba te periodyki, przez co, każda z nich, jak słusznie stwierdza Autorka, nabiera wartości tożsamościowej dla reprezentowanej grupy odbiorców.

Drugi z rozdziałów analitycznych poświęcony jest z kolei wydarzeniu noszącemu nazwę „bonnets rouges”, konkurencyjnemu wobec „écotaxe”, a odnoszącemu się do ruchu protestu w Bretanii w 2013 roku, skierowanemu przeciwko nowemu podatkowi od transportu samochodowego, który został przez samych Bretończyków uznany za szkodliwy dla gospodarki regionu. Doktorantka podkreśla, że źródła obu formuł są inne, podobnie jak ich funkcjonowanie w dyskursie, jakkolwiek w tym przypadku nie chodzi o nazwy ideologicznie sprzeczne. Ukazuje też jak obok pierwszej z tych formuł, będącej też nazwaniem uczestników ruchu, zaczynają pojawiać się miana synonimiczne, takie jak „syndicats”, „manifestants bretons”, „contestataires” itd. Podejmuje też ciekawy wątek pojawienia się ideowo przeciwnego ruchu „bonnets verts”, popierającego ekologiczny podatek transportowy. Analiza artykułów poświęconych omawianemu w tej części wydarzeniu, pokazuje z kolei istotną różnicę w sposobie jego prezentowania przez *Le Monde* i *Le Figaro*, która polega na kontraście między oddaniem głosu samym manifestantom, a opisem ich działań.

Trzeci rozdział analityczny podejmuje kwestię wydarzenia chronologicznie najnowszego, określanego jako ruch „gilets jaunes”, na które składają się cykliczne demonstracje przeciwników francuskiego establishmentu politycznego. Pani mgr Alicja Jaworska wskazuje moment, w którym owo obrazowe określenie uczestników manifestacji staje się formułą (zgodnie z pojęciem *formule* wg Alice Krieg-Planque) odnoszącą się do wydarzenia jako takiego. Także i to nazwanie staje się bazą do tworzenia nazw ruchów konkurencyjnych, między innymi „foulards rouges”. Badanie korpusu poświęconego tej tematyce pozwala Autorce rozprawy przedstawić w tym przypadku prasowy obraz „aktorów” wydarzenia, który często opiera się na cyfrach wskazujących nie tylko na ich liczebność, ale także na rozmiar zniszczeń i strat, które

przynoszą ich manifestacje. Jak się okazuje, ta negatywna wizja uwydatniana jest przez masowe użycie w prasie słownictwa aksjologicznego o zabarwieniu pejoratywnym dla określenia samego wydarzenia i jego uczestników. Aby uzupełnić ten obraz, Doktorantka sięga więc w swym badaniu także do wpisów z Facebooka, w których manifestanci „gilets jaunes”, często odmawiający kontaktów z mediami tradycyjnymi, mówią sami o sobie, kontestując nieprzychylny dla nich przekaz prasowy.

Ostatnia część rozprawy skupia się na specyfice cyfrowego przekazu wydarzenia medialnego. Jego cechami typowymi są dodawanie w tekście artykułu hiperłączy, pozwalających na jego nielinearną lekturę, a także możliwość zamieszczania komentarzy pod artykułem otwarta dla wszystkich czytelników, co w sposób oczywisty implikuje polifoniczność budowanego w ten sposób dyskursu.

Oceniając przeprowadzone przez p. mgr Alicję Jaworską badanie, trzeba stwierdzić że zastosowana metoda, oparta na przyjętym przez nią schemacie analizy, pozwoliła na ustrukturyzowany opis poszczególnych wydarzeń, a także na wyodrębnienie, mimo podobieństw, różnych typów wydarzeń (*événement de compétition, événement d'évolution, événement de rupture*). Porównanie dyskursów poświęconych tym wydarzeniom przez dwa dzienniki o innym nachyleniu światopoglądowym *Le Monde* i *Le Figaro*, doprowadziło też do ustalenia, że największe między nimi różnice pojawiają się, gdy w grę wchodzi dyskusja o charakterze ideologicznym. Doktorantka wychwyciła i udokumentowała wielość współistniejących dyskursów, które oddziałują na siebie wzajemnie, budując w rezultacie tzw. wydarzenia w przestrzeni społecznej, w określonym przez ten wielogłos kształcie.

Ów wielogłos tworzy tzw. dyskurs polifoniczny i być może bardziej zdecydowane przyjęcie takiego ujęcia teoretycznego pozwoliłoby też na bardziej rygorystyczne uporządkowanie poszczególnych głosów pojawiających się w zbiorowej dyskusji na temat poszczególnych wydarzeń przedstawionych w pracy. Autorka rozprawy wielokrotnie wspomina o zjawisku polifonii w części teoretycznej pracy, ale niezbyt wyraźnie je przywołuje analizując zebrane dane. Tymczasem odwołanie do koncepcji tzw. „polyphonie divergente”, jako wyniku konfrontacji sprzecznych punktów widzenia i „polyphonie convergente”, jako wyniku konsensusu wyrażanych opinii, mogłoby okazać się użyteczne dla proponowanego studium przypadków.

Od strony formalnej, tom rozprawy prezentuje się bardzo pozytywnie. Praca napisana jest dobrym stylem naukowym, potoczystą i bogatą francuszczyzną. Wydruk jest staranny i przejrzysty. Bardzo nieliczne błędy z pewnością należą do kategorii łatwo usuwalnych literówek (np. str. 89 „des concepts éoriques” chyba zamiast „des concepts théoriques” (?), str. 91 i 92 „personnes de même texte” zamiast „personnes de même sexe”; str. 81 „A. Krieg-Planque est parvenu” zamiast A. Krieg-Planque est parvenue”; str. 93 „aucun indice sur son identité n'est fournie” zamiast „aucun indice sur son identité n'est fourni” i kilka innych).

Bibliografia pracy (wyłącznie w języku francuskim), zgodnie z dobrym naukowym zwyczajem, zawiera wyłącznie pozycje wymienione w tekście; te z kolei składają się na kompletny kanon literatury przedmiotu, umiejętnie spożytkowany w rozprawie. Podkreślić wypada nie tylko dobór tej literatury, lecz przede wszystkim jej kompetentne i krytyczne wykorzystanie przez Doktorantkę w omawianej pracy. Nie ma jednak takiej bibliografii, do której nie dałoby się dodać kolejnych prac godnych uwagi. W przypadku tej rozprawy, można by zaproponować jeszcze kluczową pozycję Alice Krieg-Planque na temat *formule*, mianowicie książkę pt. „*Purification ethnique* ». *Une formule et son histoire*”, wydaną przez CNRS Éditions w Paryżu w roku 2003, czy też dodatkowe prace na temat polifonii, np. artykuł Marca Bonhomme pt. „Polyphonie divergente et mise en cause des euphémismes dans la presse écrite” opublikowany w 2020 roku w *Çédille: Revista de Estudios Franceses*, nr 17, str. 25-43.

Co do zebranego korpusu, praktyczne i godne uznania okazuje się zamieszczenie na końcu pracy sitografii zawierającej linki do tekstów prasowych i innych, z których on pochodzi, a która to lista jest uporządkowana wg wydarzenia, do którego się odnosi hiperłącze.

W podsumowaniu niniejszej oceny, należy powiedzieć, że wykonawszy dla potrzeb swej rozprawy poważną pracę badawczą, p. mgr Alicja Jaworska poszerzyła francuskojęzyczne badania nad dyskursem, ukazując w sposób finezyjny proces konstruowania wydarzenia medialnego w ramach i poprzez dyskurs prasowy, ze szczególnym uwzględnieniem roli „aktorów” wydarzenia.

Konkludując, stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny praca pani mgr Alicji Jaworskiej spełnia wymogi rozprawy doktorskiej. Z przekonaniem wnoszę o dopuszczenie mgr Alicji Jaworskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Alicja Kacprzak

Łódź, dnia 28 września 2020